

elképzelhető, hogy alkalmanként, rejtett utakon, sikerült egy-egy új könyvet is megszerezni Bécsben megforduló személyek által.

Méltánytalanul mostoha szellemi műhelyében, melynek jellegéről maga tájékoztat olykor írásai közben, voltak olyan időszakok, amikor meghasonlani látszott mindazzal, amit a kultúra és a tudomány jelent. Egy 1802-ben írt késői munkája elején ezt írta:

„A könyvek’ olvasásában elfáradva, a Tudósok értelmétől megrészegedve; egymásra áradt okaiknak tengerében belé veszve, hogy menekedhessem, partra uszok ki. Minden Könyvet béteszek és a Természetben rejtezem...”¹⁰

Ez a keserű megállapítása persze azt is bizonyítja, hogy visszavonultságában is sokat olvasott, legalábbis a jelzett fordulatig. Ez a hangulat azonban bizonyára csak átmeneti lehetett; igazi megtorpanásra, és alkotó munkásságának is a befejezésére csak két évvel később került sor, amikor ki-derült, hogy a cenzúra nem engedélyezi munkáinak megjelentetését.

1804 után amikor Bessenyei már csak azzal foglalkozott, hogy műveit átmentse az utókor számára, hiszen otthonában nem találta biztonságosnak a létüket, főként a hatósági felügyelete, de a család közönye miatt is. Ekkor az a megoldás jutott eszébe, hogy kéziratait két nagy hazai gyűjteményre, a sárospataki kollégium könyvtárára és Széchenyi Ferenc 1802-ben Nemzeti Könyvtárára nyilvánított gyűjteményére hagyományozza. Így váltak a hazai könyvtárak is – a bécsi Hofbibliothek mellett – részeseivé Bessenyei György munkásságának.

KÓKAY GYÖRGY

Egy 19. századi bibliofil piarista könyvtárának nyomai. A Debreceni Egyetemi Könyvtár 1700–1750 közötti külföldi könyveinek provenienciáinak vizsgálatakor került elő két kötetben három orvosi témájú mű Stech Alajos piarista szerzetestanár eddig közlésre nem került ex librisével.

A possessor 1813-ban született Sasváron¹ (Nyitra megye), 1830-ban lépett a piaristák közé, 1838–1879 között mozgalmas tanári pályát futott be. Tanított Vácott, Szegeden, Nagybecskerekén, Nyitrán, végül 1865-ben Tatára került, ahol tanári házfőnöki és algimnáziumi igazgatói tisztelet viselt 1879-ig, nyugalomba vonulásáig. 1887-ben hunyt el ugyanott.

A gimnáziumokban latint, németet, földrajzot, történelmet, rajzot, mértani rajzot tanított. Rajzolt és festett, szinte évente tanulmányúttakat tett Európában. Cikkeket írt magyarul hazai hírlapokban, és Prágában jelent meg német nyelvű munkája 1860-ban, *Der Temescher Banat und seine Nationalitäten*² címmel.

Művészi tevékenységéről és tanulmányútajairól nekrológiájából lehet részletesen tájékozódni, mintegy 150 kép maradt utána, ebből 70 az eredeti festmény, a többi másolat.³

Stechnek halvány türkizzöld, téglalapalakú, 60×38 mm nagyságú tipografikus ex librise volt; „Aus der Sammlung des Alois Stech” felirattal, No., Autor, Band, Heft rovatokkal, geometrikus

¹⁰ BESSENYEI György: *A társaságnak eredete és országglása*. In: Uő.: *Prózai munkák. 1802–1804*. Kiad. KÓKAY György. Bp. 1986. 89.

¹ A helységben német és szlovák lakosság élt a múlt században. Vö. FÉNYES Elek: *Magyarország geographiai szótára*. Pest, 1851. IV. 17.

² SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. I–XIV. Bp. 1890–1914. itt: XII. 1411–1412.

³ PRUZSINSZKY [Pál]: *Stech Alajos 1813–1887*. In: *A magyarországi kegyes tanítórend tatai algymnasiumának értesítője az 1886–87. tanévről*. Tata, 1887. 3–6.

kerettel. A hasonló szedett szövegű, keretezett könyvjegyek a 19. században kezdenek népszerűvé válni, tulajdonosaik között jobbra írókat és tudósokat találunk.⁴

A Stech Alajos ex librisét hordozó könyvek a következők:

1. SCHURIGIUS, Martinus: *Spermatologia historico-medica h. e. seminis humani consideratio physico-medico-legalis, quae ejus natura et usus, insimulque opus generationis et varia de coitu aliaque hunc pertinentia, v. g. de castratione, herniotomia, phimosi, circumcissione, recutitione, et infibulatione, item de hermaphroditis et sexum mutantibus, raris et selectis observationibus annexo indice locupletissimo traduntur. Francofurti ad Moenum, 1720. ny. n. [8], 721, [64] l. 4°*

Ez a mű a címében felsorolt témákon kívül a veneréas betegségek kórtanát és az ars amatoria módozatait is részletesen tárgyalja, utóbbit a klasszikus latin költők erotikus verseiből vett idézetekkel. A könyv 19. századi puha papírkötéssel van ellátva, az ex libris tanúsága szerint a 658-as szám alatt szerepelt Stech könyvtárának állományában.

2. *Kolligátumkötet.*

SCHURIGIUS, Martinus: *Muliebria historico-medica, hoc est partium genitalium muliebrium consideratio physico-medico-forensis, qua pudendi muliebris partes tam externae, quam internae, scilicet uterus cum ipsi annexis ovariis et tubis fallopianis, nec non varia de clitoride et triadismo, de hymene et nymphotomia seu feminarum circumcissione et castratione selectis et curiosis observationibus traduntur. Dresdae-Lipsiae, 1729, Hekelius. 384, [18] l. 4° (Koll. 1.)*

SCHURIGIUS, Martinus: *Parthenologia historico-medica, hoc est virginitatis consideratio, qua ad eam pertinentes pubertas et menstruatio, cum ipsarum maturitate, item varia de insolidis mensium viis atque dubiis virginitatis signis, nec non de partium genitalium muliebrium, pro virginitatis custodia... Dresdae-Lipsiae, 1729. Hekelius. 384, [18] l. 4° (Koll. 2.)*

A könyvnek 18. századi pergamenkötése van, sorszáma az ex librisen 659., tehát a két kötetet Stech Alajos feltehetőleg egy időben vásárolta meg, és katalogizálta.

A nőkről szóló munkákban erotikus vonatkozású szövegek nincsenek. A három mű szerzője Martin Schurig (1656–1733) 1688-ban Erfurtban szerzett orvosdoktori címet, haláláig Drezdában praktizált. Orvosi szakfordítói munkássága fontos és jelentős.⁵ Hét latin nyelvű orvosi monográfiát írt.⁶

A tárgyalt könyvekben lapszéli jegyzetek és korábbi possessori nyomok nincsenek.

A Stech Alajos ex librisével ellátott orvosi könyvek felbukkanása tulajdonosuk kiterjedt érdeklődési köréről tanúskodik.

OJTOZI ESZTER

⁴ SEMSEY Andor: *Tipografikus ex librisek.* = Kisgrafika 1985. 17–19.

⁵ *Biographisches Lexikon der hervorragenden Ärzte aller Zeiten und Völker.* München–Berlin, 1962. V. 169.

⁶ PAULY, Alphonse: *Bibliographie des sciences médicales.* Paris, 1874.